

Методичні рекомендації: Педагогіка навчання дорослих. Андрагогічні принципи навчання.

**О.М. Іванюк, методист
НМЦ ПТО у Волинській області**

Сучасний світ швидко змінюється, ще швидше застарівають знання. Лідерські позиції сьогодні належать тим людям, організаціям і країнам, які володіють найсучаснішою інформацією, вміють її одержувати й ефективно використовувати. Новий час визначає нові завдання освіти. Досягнення відповідності результатів освіти потребам всіх цільових груп, на які працює освітня галузь, визначає якість освіти в цілому.

Педагогіка — наука, що вивчає процеси виховання, навчання і розвитку особистості. Назва її походить від грецьких слів «paídos» — дитина і «ago» — веду, тобто «дітоводіння». У Давній Греції так називали рабів, які супроводжували дітей рабовласників до школи, пізніше — вільнонайманих людей, котрі займалися наставництвом, вихованням та навчанням дітей. Називали ще їх педономами, дидасками, майстрами.

До XVII ст. педагогіка розвивалась у лоні філософії, що була тоді майже всеохоплюючою системою наукових знань. Але розвиток матеріального виробництва і духовної культури, зростання у зв'язку з цим ролі освіти і школи, розширення та ускладнення навчально-виховної діяльності й збагачення відповідного фахового досвіду зумовили виокремлення педагогіки в самостійну науку.

Кожна наука має свої предмет і об'єкт дослідження та є синтезом знань про явища дійсності, які вона вивчає. Разом тим вона неодмінно перебуває в певних взаємозв'язках з іншими науками.

Предмет педагогіки — особлива сфера суспільної діяльності з виховання людини, складовими частинами якої є освіта і навчання. Педагогіка досліджує виховання як свідомий і планомірний процес підготовки людини до життя і праці, розкриває його сутність, закономірності, тенденції та перспективи, вивчає принципи і правила, які регулюють виховну діяльність.

Педагогіка як наука вивчає три головних питання:

Як і кожна наука, педагогіка покликана теоретично узагальнювати факти, проникати у внутрішню природу явищ, виявляти їх причини, передбачати їх розвиток. Вона аналізує об'єктивні закономірності виховного процесу, досліджує істотні й необхідні, загальні та стійкі зв'язки, причиннонаслідкові залежності в ньому. Їх знання дає можливість правильно будувати педагогічний процес, прогнозувати результати виховання і здійснювати його відповідно до потреб суспільства.

Педагогічна наука виникла і розвивалась як теорія виховання підростаючих поколінь. Зумовлено це тим, що людина, її духовні та фізичні якості формуються в дитинстві, підлітковому віці та юності. Саме у ці періоди життя розвиток особистості відбувається найбільш інтенсивно, формуються найголовніші її риси та особливості — розумові та фізичні сили, основи світогляду, переконань, моральних почуттів, риси характеру, спрямованість потреб, інтересів, уподобань тощо. Тому істотні прогалини і недоліки у вихованні, допущені в ранньому віці, ліквідувати пізніше надзвичайно важко, а іноді й неможливо.

Педагогіка вивчає процеси виховання, освіти і навчання лише у властивих їй межах, розглядає у цих процесах тільки педагогічний аспект. Вона досліджує те, на яких загальнопедагогічних засадах, завдяки яким засобам виховної роботи потрібно будувати виховний процес, освіту і навчання людей різних вікових груп в освітніх закладах, в усіх типах установ, організацій і трудових колективів.

Головним способом здобуття освіти, засвоєння суспільно-історичного досвіду, найважливішим засобом опанування здобутками людської культури є навчання. Зв'язок між поняттями «навчання» та «освіта» настільки тісний, що їх іноді вважають ідентичними.

Навчання — цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння й навички.

Структура сучасної педагогіки відображає зв'язки і відносини, що виникли під час історичного розвитку педагогічних знань, визначає місце кожної з педагогічних наук, її роль для педагогічної практики. Нині педагогічна наука об'єднує до двадцяти педагогічних галузей. Їх кількість зростає залежно від суспільних потреб (йдеться про самостійні науки із своїм предметом, методами дослідження, понятійно-категорійним апаратом).

Певною мірою вони спираються на структуру та принципи загальної педагогіки, будучи її «дочірніми» і водночас самостійними науками.

Загальна педагогіка. Вивчає і формулює принципи, форми і методи навчання й виховання, які є загальними для всіх вікових груп та навчально-виховних закладів. Складається з чотирьох розділів:

- основи педагогіки (її філософські засади, характеристика систем освіти);
- теорія навчання та освіти (дидактика — сутність процесу навчання і змісту освіти);
- теорія виховання (сутність процесу виховання, організації виховного процесу);
- теорія управління навчально-виховним процесом (школознавство — система управління школою і діяльність органів освіти).

Вікова педагогіка. Вивчає закономірності виховання й навчання, організаційні форми й методи навчально-виховного процесу стосовно різних вікових груп. Її поділяють на такі напрями:

- дошкільна педагогіка (закономірності виховання дітей дошкільного віку у сім'ї, в дошкільних виховних закладах);
- педагогіка загальноосвітньої школи (зміст, форми й методи навчання і виховання школярів).

Професійна педагогіка. Досліджує і розробляє питання підготовки фахівців для різних галузей народного господарства. Залежно від рівня освіти існують такі напрями:

- педагогіка професійно-технічної освіти (підготовка кваліфікованих робітників і фахівців середньої ланки для різних галузей народного господарства);
- педагогіка вищої школи (навчально-виховний процес у вищих закладах освіти, проблеми здобуття вищої освіти).

Спеціальна педагогіка (дефектологія). Вивчає проблеми і розробляє методи виховання, навчання та освіти дітей з різними фізичними або психічними вадами. Залежно від виду дефектів педагогічні знання цієї галузі поділяють на такі напрями:

- сурдопедагогіка (навчання й виховання глухонімих, глухих і туговухих дітей);
- логопедія (навчання й виховання дітей з порушеннями мовлення);
- тифлопедагогіка (навчання й виховання сліпих та слабозорих дітей);
- олігофренопедагогіка (навчання й виховання розумово відсталих і дітей із уповільненим розумовим розвитком).

Історія педагогіки. Висвітлює процес розвитку теорії та практики навчання й виховання в різні історичні епохи, різних країн і народів.

Методики викладання окремих предметів. Вивчають закономірності викладання і вивчення конкретних навчальних дисциплін у закладах освіти різних типів.

Порівняльна педагогіка. Порівнює системи народної освіти різних країн.

Галузеві педагогіки. До них належать спортивна, авіаційна, військова, інженерна, медична, культурно-освітня; педагогіка виправно-трудової системи, педагогіка підвищення кваліфікації та перекваліфікації спеціалістів, робітничих кадрів.

Соціальна педагогіка. Вивчає закономірності й механізми становлення і розвитку особистості в процесі здобуття освіти і виховання у різних соціальних інститутах, а також соціально орієнтовану діяльність освітніх, наукових, культурних та інших закладів, установ і соціальних служб, які сприяють формуванню соціальної активності дітей та молоді в процесі вирішення суспільних, політичних, економічних та інших проблем суспільства.

Науково-теоретичну структуру соціальної педагогіки утворюють:

- агогіка (проблеми попередження відхилень у поведінці дітей та підлітків);
- герогіка (соціально-педагогічні проблеми людей похилого віку);
- андрагогіка (освіта й виховання людини протягом усього її життя);
- віктимологія (проблеми категорії людей, які стали жертвами несприятливих умов соціальної організації та насильства).

Дорослий – особа, що виконує соціально значущі продуктивні ролі (громадянина, працівника, члена родини); що володіє фізіологічною, психологічною, соціальною, моральною зрілістю, відносною економічною незалежністю, життєвим досвідом і рівнем самосвідомості, достатніми для відповідальної самокерованої поведінки; поєднує або чергує навчальну діяльність з іншими видами діяльності.

Основні характеристики дорослого-учня

Дорослий, який навчається (дорослий-учень) – людина, що володіє п'ятьма основними характеристиками, які відрізняють її від недорослого учня:

- 1) вона усвідомлює себе самостійною, самокерованою особистістю;
- 2) вона накопичує життєвий (побутовий, професійний, соціальний) досвід, який стає важливим джерелом навчання її самої та її колег;
- 3) її готовність до навчання (мотивація) визначається прагненням за допомогою освіти вирішити свої життєво важливі проблеми й досягти конкретної мети;
- 4) вона прагне до швидкої реалізації отриманих знань, умінь, навичок й якостей;
- 5) її навчальна діяльність значною мірою обмежена в часі та зумовлена просторовими, побутовими, професійними, соціальними факторами (умовами).

Дорослий – особа, що виконує соціально - значущі продуктивні ролі (громадянина, працівника, члена родини) і якій притамані:

Андрагогіка

(від гр. aner, andros – дорослий чоловік, зрілий муж + ago – веду) – наука про навчання дорослих, котра обґрунтовує діяльність дорослих, що навчаються, та тих, що навчають, за організацією процесу навчання.

Вихідні положення андрагогіки:

Дорослий, який навчається, розраховує на можливість швидкого застосування отриманих у процесі навчання знань, умінь та навичок.

Навчальна діяльність дорослого значною мірою детермінована часом, просторовими, а також побутовими, професійними, соціальними факторами, які або гальмують, або сприяють процесу навчання.

Процес навчання дорослого має носити характер спільної діяльності з викладачем на всіх етапах навчання: планування, реалізація, оцінювання й аналіз та корегування.

Основні положення андрагогіки:

- тому, хто навчається (учню), належить провідна роль у процесі власного навчання (тому, що він той, хто навчається, а не той, кого навчають)
- дорослий, який навчається, прагне до самореалізації, до самостійності, до самоврядування й усвідомлює себе таким.
- дорослий, який навчається, має життєвий (побутовий, соціальний, професійний досвід), що може бути використаний як джерело навчання його самого та його колег.
- доросла людина навчається для вирішення важливої життєвої проблеми й досягнення конкретної мети.
- дорослий, який навчається, розраховує на можливість швидкого застосування отриманих у процесі навчання
  - вмінь, навичок, знань й якостей.
  - навчальна діяльність дорослого значною мірою детермінується часом, просторовими, а також побутовими, професійними, соціальними факторами, які або гальмують, або сприяють процесу навчання.
  - процес навчання дорослого має бути організованим як його спільна діяльність з викладачем на всіх етапах навчання: планування, реалізація, оцінювання й корекція (координування).

Список рекомендованих джерел:

1. Основи психології і педагогіки: Консп. лекц. / Н.Г. Лебедева, О.Т. Джурелюк, Д.О. Самойленко. – Алчевськ: ДонДТУ, 2009. – 174 с.
2. Основи психології і педагогіки : підручник / М. Й. Варій, В. Л. Ортинський. – Львів : Львівська політехніка, 2017. – 548 с. – ISBN 617-607-983-5.
3. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчальнометодичний посібник / Сисоєва С.О.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с. ISBN 978-966-2153-51-4
4. «Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика». Аналітична записка. niss.gov.ua. Національний інститут стратегічних досліджень.
5. Мартинець, Л. А. Освіта дорослих: форми та зміст // Освіта та розвиток обдарованої особистості. - 2015. - Червень. - №6. - С. 14-16